

Knygotyra
2025, vol. 85, pp. 348–352

ISSN 0204–2061 eISSN 2345-0053
DOI: <https://doi.org/10.15388/Knygotyra.2025.85.14>

APGINTA DISERTACIJA APIE LIETUVIŲ NACIONALINĖS KULTŪRINĖS PERIODIKOS LEIDYBĄ

Tomas Petreikis

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Knygotyros, mediotyros ir leidybos tyrimų katedra
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
El. paštas tomas.petreikis@kf.vu.lt

Aušra Navickienė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Knygotyros, mediotyros ir leidybos tyrimų katedra
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius, Lietuva
El. paštas ausra.navickiene@kf.vu.lt

Lietuvos kultūrinė periodika yra nuolatinė literatūrologų, istorikų, menotyrininkų ir knygotyryninkų domėjimosi tema. Kultūros periodikoje užgimę sąjūdžiai subrandino *aušrininkus*, *keturvėjininkus*, *trečiafrontininkus*, *romuviečius* ir kt. Savo vertę įgijo *Literatūra ir menas*, *Kultūros barai*, *Krantai*, *Muzikos barai* ir daugelis kitų ilgiau leidžiamų leidinių. Tyrėjams visada patogiau kalbėti ir analizuoti nutolusius įvykius, kai diskusijos jau būna nutilusios, tarsi iš atokesnės perspektyvos svarstymai atrodo labiau pasverti ir įtikinami. Tai humanitarinės galvosenos modelis.

Šių dienų kultūrinė periodika yra gyvas organizmas, lydimas nuolatinių žiniasklaidoje ir socialinėse medijose išsiplėskiančių diskusijų dėl jos svarbos, finansavimo ir ateities perspektyvų. Pasikartojančių diskusijų atsiradimas liudija apie gilesnio akademinio pažinimo poreikį, nelaukiant, kol įvykiai pernelyg

Received: 2025 12 08.

Copyright © 2025 Tomas Petreikis, Aušra Navickienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access journal distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

nutols, bet jau dabar siūlant leidėjams šiuolaikinės leidybos sprendimus, kritiškai įvertinant kultūros politikos priemones ir leidybos praktiką. Šios aktualios, bet sudėtingos temos ėmėsi Vilniaus universiteto komunikacijos ir informacijos mokslų (toliau – KIM) krypties doktorantė Asta Urbanavičiūtė-Globienė. Solidžią patirtį žurnalų leidybos srityje turinti A. Urbanavičiūtė-Globienė 2013 m. pradėjo studijuoti trečiosios pakopos studijose (vadovė doc. dr. Alma Braziūnienė) ir dirbti Knygotyros, mediotyros ir leidybos tyrimų katedroje. Dėl gyvenimiškų aplinkybių disertacijos rengimo darbai užtruko ir priartėjo prie pabaigos 2024-ųjų birželio viduryje, parengtą tekstą KIM Doktorantūros komitete patvirtinus ginti eksternu (konsultantas prof. dr. Remigijus Misiūnas). Kaupiantis tyrimų rezultatams, jau 2014 m. doktorantė juos ėmė aktyviai skelbti tarptautinių konferencijų pranešimuose, o nuo 2015 m. ir tarptautiniuose Lietuvos ir užsienio mokslo žurnaluose.

2025 m. birželio 17 d. Komunikacijos fakulteto Freskų auditorijoje įvyko disertacijos „Lietuvių nacionalinės kultūrinės periodikos leidyba medių pokyčių kontekste (1997–2018)“¹ gynimas. Gynimo tarybą (toliau – Taryba) sudarė

1 URBANAVIČIŪTĖ-GLOBIENĖ, Asta. *Lietuvių nacionalinės kultūrinės periodikos leidyba medių pokyčių kontekste (1997–2018)* = *Publishing of the Lithuanian national cultural periodicals in the context of media changes (1997–2018)*: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija (S 008) / [mokslinis konsultantas Remigijus Misiūnas]. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2025. 206, [1] p.: diagr., schem. Santrauka anglų kalba. Autorės darbų sąrašas: p. 204 (3 pavad.). Bibliografija, p. 146–161 (125 pavad.).

Lietuvos ir užsienio mokslininkai, atstovaujantys socialinių mokslų srities komunikacijos ir informacijos kryptį: prof. dr. Elena Macevičiūtė (Vilniaus universitetas), prof. dr. Aušra Navickienė (Vilniaus universitetas), doc. dr. Tomas Petreikis (Vilniaus universitetas), prof. dr. Asta Zelenkauskaitė (Drekselio universitetas, Filadelfija, JAV). Tarybai pirmininkavo akademikas prof. dr. Andrius Vaišnys (Vilniaus universitetas).

Pristatydama darbą disertacijos autorė akcentavo, kad kultūrinių periodinių leidinių probleminių lauką sudaro jų koncepcinis specifiškumas. Jos tyrimų aktualumą lemia du aspektai: 1) kultūrinės žiniasklaidos, taip pat ir kultūrinių periodinių leidinių, svarba tautos kultūriniam gyvenimui, ypač masinės kultūros ir globalizacijos kontekste; 2) probleminė Lietuvos kultūrinių periodinių leidinių leidybos situacija medijų transformacijos eroje. A. Urbanavičiūtė-Globienė nurodė, jog apibūrinant disertacijos chronologiją svarbios kelios datos: 1) kultūrinės periodikos pripažinimas kaip valstybei svarbus ir nuolatinės paramos nusipelnęs reiškinys (nuolatinis rėmimas siejamas su 1997 m. įkurtu Radijo, televizijos ir spaudos rėmimo fondu), 2) nuo 2015 m. pagausėjo aktualių diskusijų ir socialinių akcijų siekiant apginti kultūros periodikos leidybos poreikius, 3) svarbus lūžio taškas buvo ir 2018 m., kai buvo įsteigta Kultūros periodinių leidinių asociacija, kurios rūpesčiu tapo kolektyvinis leidėjų atstovavimas. Taip pat autorė atkreipė dėmesį, jog vykdant tyrimą jo imtis buvo patikslinta, atsižvelgiant nuo biudžetinių institucijų leidinių, kurių tiražas neperžengė 500 egz. ribos, ir regioninių periodinių leidinių ir kultūrinės periodikos, leistos ne lietuvių kalba. Taigi autorė disertaciniu darbu siekė išanalizuoti lietuvių nacionalinės kultūrinės periodikos leidybos specifiką 1997–2018 m. periodikos leidybos, kultūros lauko, valstybės kultūros politikos ir medijų pokyčių kontekste.

Tarybos nariai disertaciją įvertino kaip brandų, visus tokiame darbe reikalingus bruožus bei struktūrines dalis turintį tekstą. Teoriniame pirmajame skyriuje, remdamasi klasikiniiais lietuvių ir užsienio autorių tekstais (Jurijaus Lotmano kultūros ir teksto samprata, Johno B. Thompsono *lauko* teorija, Laimio Vilkončiaus, Audronės Pauliukevičiūtės, Alvydo Raipos išvalgomis kultūros politikos tema bei Jurijaus Golovino teiginiais apie kultūrinių periodinių leidinių funkcijas), autorė apibrėžė kultūrinio periodinio leidinio sampratą, sukūrė teorinę leidinių tipologinės analizės schemą, išsigrūdinę kultūros politikos ir periodikos leidybos modelius. Pasitelkus minėtus teorinius instrumentus, originalų metodų derinį (bibliografinis, tyrimo *de visu*, turinio, tipologinės ir funkcinės analizės, ekspertų apklausa ir kiti metodai) ir masyvą patikimų duomenų, sukaupytų iš įvairių šaltinių (pačių leidinių, bibliografinių šaltinių, teisinių dokumentų, apklausos duomenų, informacinių, leidybos statistikos

leidinių ir kitų šaltinių), antrajame ir trečiajame disertacijos skyriuose identifi-kuotų leidinių visetą ji išanalizavo pagal leidinių tipus, periodiškumą, tiražus, platinimo organizaciją, leidinių funkcijas, išnagrinėjo ekonominius kultūrinės periodikos leidybos aspektus, leidinių formatų kaitą ir naujųjų medijų panaudojimą. Autorė įrodė, kad Lietuvoje susiklosčiusi kultūrinės periodikos įvairovė funkcinė prasme nėra vienalytė, turi savitumų, todėl jos dabartinė sankloda užtikrina įvairiapusę kultūros reiškinių informacinę sklaidą.

Tarybos pirmininkas ir nariai išsakė pastabų, paskatinusių mokslinę diskusiją. E. Macevičiūtė pabrėžė, kad disertacijoje tinkamai išdėstytos priežastys, dėl kurių pasirinktas tyrimo laikotarpis, kuriame akivaizdžiausiai galima aptikti doktorantę dominančius kultūrinės periodikos leidybos pokyčius. Profesorė akcentavo, kad gerai sugalvota išvadų pristatymo struktūra, jomis grindžiant ginamuosius teiginius, tačiau pasigedo daugiau refleksijos ir kritinio požiūrio į atliktą darbą, naudotų metodų įvertinimą. T. Petreikis teigė, kad disertacijos autorė plačiai atskleidžia ir aptaria Lietuvos periodinės spaudos tyrimus, tiek istorinius, tiek ir šių dienų, demonstruoja gerą užsienio šalių kultūros periodikos tyrimų išmanymą, tai padeda praplėsti analizės kontekstą, išryškinti bendrąsias problemas. A. Navickienė akcentavo disertacijos aktualumą ir originalumą, teigdama, kad ji parengta pasitelkus originalių metodų derinį ir masyvą patikimų duomenų, sukaupytų iš įvairių šaltinių. Profesorei kilo diskusinių klausimų dėl pasirinkto šaltinių klasifikacijos modelio. A. Vaišnys pabrėžė, kad disertacija atvėrė kultūros žiniasklaidos plotį: autorė surinko įvairialypės informacijos ir pateikė duomenis keliais informacinės prieigos pjūviais; duomenų analizė liudija skirtį tarp vykdytos kultūros politikos (ne tik finansavimo aspektu) ir menams bei literatūrai skirtos periodinės leidybos, taip pat kultūros leidinių gebėjimą (arba ne) įvaldyti technologijas, bendravimo su auditorijomis formas. A. Zelenkauskaitė akcentavo kelių metodų įtraukties svarbą, tačiau vietomis pasigedo gilesnių analitinių sprendimų.

Taigi, kaip apibendrino Tarybos pirmininkas A. Vaišnys, disertacija ir intensyvi trijų valandų diskusija atskleidė dalį reikšmingų mokslinių ir praktinių problemų kultūros leidinių lauke. Autorės pasirengimas savarankiškai vykdyti mokslinius tyrimus buvo įvertintas teigiamai ir A. Urbanavičiūtei-Globienei suteiktas daktaro laipsnis, linkint tęsti aktualius tyrimus. Sėkmingai apginta šiuolaikinės periodikos leidybos žinią praturtinanti disertacija tapo 76-ąja Komunikacijos fakulteto ir 20-ąja Knygotyros, mediotyros ir leidybos tyrimų katedros (2003–2015 m. vadintos Knygotyros ir dokumentotyros institutu) disertacija, kuri liudija apie naujos mokslininkės gimimą ir minėta problematika besidominčių tyrėjų potencialo augimą.